OLIY TA’LIM JARAYONIDA BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH TA’LIM O‘QITUVCHILARINING RAQAMLI-PEDAGOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MODELI

Idiyeva Niginabonu Erkin qizi,
Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Bugungi zamonaviy sharoitda jamiyatning har bir a’zosi, ayniqsa, yosh avlod raqamli kompetensiyani mukammal darajada egallashi talab qilinadi. Buning asosiy sabablaridan biri globallashuv jarayonida raqamli texnika va texnologiyalarning shiddat bilan rivojlanib borayotgani bo‘lsa, uning oqibatida internet, turli ijtimoiy tarmoqlar, axborot va ma’lumotlar oqimining haddan ziyodligidir. Maqolada hozirgi globallashuv davrining muhim ehtiyoji hisoblanmish maktabgacha va boshlang’ich ta’lim yoshidagi bolalarning bilim faolligini, dunyoqarashini va motivatsiyasini oshiruvchi zamonaviy ustozning raqamli-pedagogik kompetentligini rivojlantirish modelini tuzish yuzasidan fikr va mulohazalar yuritiladi.

Kalit so’zlar: ta’lim, zamonaviy o‘qituvchi, axborot kommunikatsion texnologiyalar, raqamli texnologiya, boshlang’ich ta’lim, raqamlashtirish, kompetensiya, raqamli kompetensiya, axborot, zamonaviy maktab, model, komponent, transformatsiya.

Аннотация. В современных условиях каждый член общества — и особенно подрастающее поколение — должен обладать высоким уровнем цифровой компетентности. Одной из основных причин этого является стремительное развитие цифрового оборудования и технологий на фоне глобализации, приведшее к повсеместному распространению Интернета и социальных сетей, а также к колоссальному росту объема поступающей информации. В данной статье рассматривается разработка модели повышения цифровой педагогической компетентности современных педагогов — что

является насущной необходимостью в эпоху глобализации, — с целью стимулирования интеллектуальной активности, формирования мировоззрения и развития мотивации у детей дошкольного и младшего школьного возраста.

Ключевые слова: образование, современный учитель, информационно-коммуникационные технологии, цифровые технологии, начальное образование, цифровизация, компетентность, цифровая компетентность, информация, современная школа, модель, компонент, трансформация.

Hozirgi vaqtda raqamli transformatsiya jarayonlari jamiyatning barcha sohalariga, xususan, ta’lim tizimiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Raqamli texnologiyalar har bir insonning hayotiga singib ketgan. Internet resurslari va onlayn xizmatlardan o‘zaro aloqada bo‘lish, ma’lumot to‘plash va tahlil qilish, ta’lim va ijtimoiy hayotda keng miqyosda foydalaniladi. Shuningdek, zamonaviy maktab o‘qituvchisi nafaqat fan mazmunini yetkazuvchi, balki ta’lim jarayonini innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etuvchi mutaxassis sifatida namoyon bo‘lmoqda. Raqamli transformatsiya sharoitida o‘qituvchidan nafaqat o‘quv jarayonini tashkil etish, balki o‘quvchilarning bilim olish dinamikasini kuzatish, natijalarni tahlil qilish, qiyinchiliklarni erta aniqlash va pedagogik qarorlarni ma’lumotlarga asoslangan holda qabul qilish layoqati talab etiladi. Shu sababli, pedagog kadrlar tayyorlash tizimida pedagogik kompetentlikni shakllantirish metodikasini raqamli muhit talablari asosida takomillashtirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Hayotimizning barcha sohalarini raqamlashtirish, jumladan, maktabgacha ta’lim va boshlang’ich ta’limda raqamli texnologiyalarning o’rni, bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarini tayyorlashda raqamli texnologiyalarning o’rni, zamonaviy ta’limning muammolari ko’rib chiqilgan. Boshlang’ich ta’limda raqamli texnologiyalarni joriy etishning ijobiy va salbiy tomonlari, boshlang’ich ta’limning xususiyatlari va imkoniyati, boshlang’ich ta’limda raqamli texnologiyalar ahamiyati, ulardan oqilona va samarali foydalanish talablari keltirilgan. Hozirgi sharoitda zamonaviy maktab o’z kasbiy faoliyatida axborot-kommunikatsiya

texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan, yaxshi shakllangan axborot-kommunikatsiya kompetentsiyasiga (AKM) ega bo'lgan o'qituvchilarga muhtoj.

Raqamli-pedagogik kompetentlik — bu zamonaviy o'qituvchining ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan samarali, xavfsiz va metodik jihatdan to'g'ri foydalanish qobiliyatidir. Xalqaro standartlar (masalan, Yevropa Ittifoqining DigCompEdu ramkasi) va zamonaviy tadqiqotlarga ko'ra, ushbu kompetentlik quyidagi asosiy strukturaviy komponentlardan tashkil topadi:

1. Kasbiy majburiyatlar (Professional Engagement)

O'qituvchining shaxsiy va kasbiy rivojlanishi uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi

Kasbiy muloqot: Hamkasblar, o'quvchilar va ota-onalar bilan raqamli platformalar orqali muloqot qilish.

Hamkorlik: Raqamli muhitda tajriba almashish va birgalikda loyihalar yaratish.

Refleksiya: O'zining raqamli ko'nikmalarini tanqidiy baholash va doimiy rivojlantirib borish.

2. Raqamli resurslar (Digital Resources)

Ta'limiy materiallarni izlash, yaratish va ulardan to'g'ri foydalanish ko'nikmalari

Tanlash va baholash: Internetdan sifatli, ishonchli va ta'lim maqsadlariga mos resurslarni topa olish.

Yaratish va modifikatsiya qilish: Mavjud raqamli materiallarni darsga moslab o'zgartirish yoki yangi multimediali resurslar (slayd, video, test) yaratish.

Boshqarish va himoya qilish: Mualliflik huquqlariga rioya qilish va resurslarni xavfsiz saqlash.

3. O‘qitish va ta’lim berish (Teaching and Learning)

Dars jarayonida raqamli vositalarni metodik jihatdan to‘g‘ri integratsiya qilish

Darsni loyihalash: Raqamli qurilmalar va dasturlarni dars rejasiga samarali kiritish.

Yo‘naltirish (Fasilitatsiya): O‘quvchilarning raqamli muhitdagi mustaqil va guruhli ishlarini boshqarish.

Hamkorlikda o‘qish: O‘quvchilar o‘rtasida raqamli vositalar yordamida jamoaviy ishlashni tashkil etish.

4. Baholash (Assessment)

Raqamli texnologiyalar yordamida o‘quvchilar bilimini nazorat qilish va tahlil qilish

Formativ va summativ baholash: Onlayn testlar, so‘rovnomalar va elektron portfoliolar orqali baholashni avtomatlashtirish.

Ma’lumotlarni tahlil qilish: O‘quvchilarning natijalarini raqamli tizimlar orqali tahlil qilib, ularning bo‘shliqlarini aniqlash.

Qayta aloqa (Feedback): O‘quvchilarga tezkor va shaxsiylashtirilgan elektron teskari aloqa taqdim etish.

5. O‘quvchilarning imkoniyatlarini kengaytirish (Empowering Learners)

Raqamli muhitda har bir o‘quvchiga individual yondashuvni ta’minlash

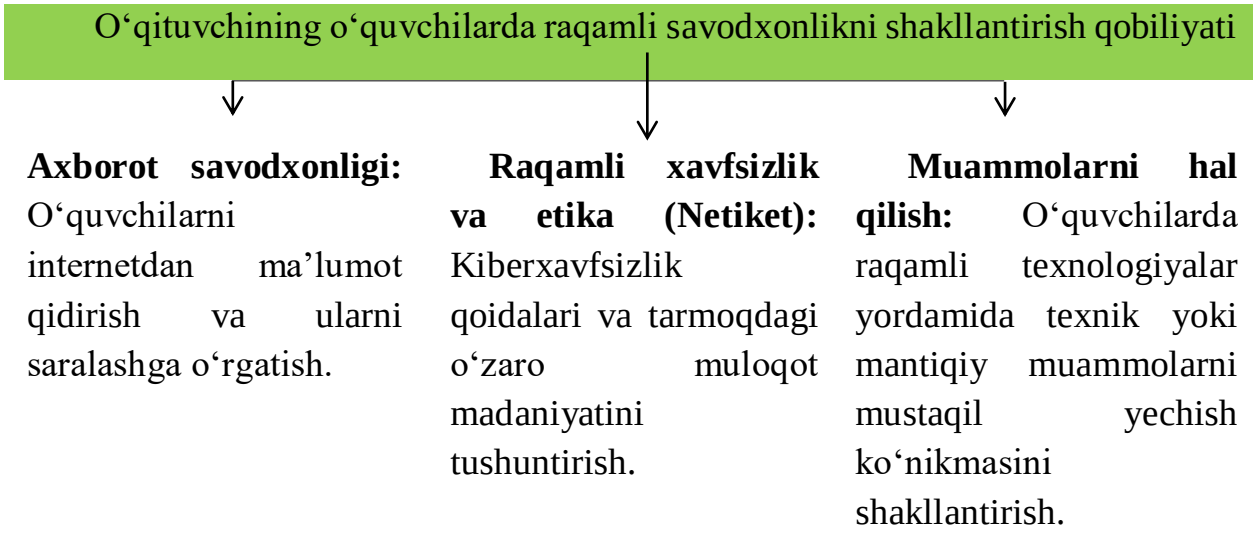
Inklyuzivlik va qulaylik: Imkoniyati cheklangan yoki o‘zlashtirishi qiyin bo‘lgan o‘quvchilar uchun moslashuvchan

Differensiallash (Tabaqalash): O‘quvchilarning ehtiyoj va qiziqishlaridan kelib chiqib, raqamli topshiriqlarni turlicha taqsimlash.

Faollikni oshirish: O‘quvchilarni darsda raqamli texnologiyalar orqali ijodiy va mustaqil fikrlashga undash.

raqamli vositalarni qo‘llash.

6. O‘quvchilarning raqamli kompetentligini rivojlantirish (Facilitating Learners’ Digital Competence)

Pedagogik nuqtai nazardan, ushbu komponentlarni soddaroq qilib 3 ta yirik blokga ham ajratish mumkin:

Texnologik komponent (Vositani bilish va ishlata olish).

Pedagogik-metodik komponent (Vositani darsga to‘g‘ri tatbiq eta olish).

Shaxsiy-kasbiy komponent (Raqamli muhitda etika, xavfsizlik va doimiy rivojlanish).

Zamonaviy o‘qituvchi nafaqat raqamli texnologiyalardan foydalanishni bilishi, balki ularni pedagogik maqsadlar bilan uyg„unlashtirish, o‘quvchilarning mustaqil va hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etish hamda raqamli ta’lim muhitini samarali boshqarish kompetensiyalariga ham ega bo’lishi zarur. Shu sababli, bo‘lajak o‘qituvchilarning raqamli-pedagogik kompetentligini shakllantirishning nazariy-metodik asoslarini takomillashtirish, uning tarkibiy komponentlari va rivojlantirish mexanizmlarini aniqlash bugungi kunda pedagogika fanining eng dolzarb ilmiy-amaliy masalalaridan biri hsoblanadi.

Bo‘lajak o‘qituvchilarda raqamli-pedagogik kompetentlikni shakllantirish quyidagi didaktik tamoyillarga asoslanadi: *Integrativlik tamoyili* – raqamli texnologiyalar pedagogik va mutaxassislik fanlari bilan uzviy integratsiyalashgan holda o‘qitilishi lozim. Bu bo‘lajak o‘qituvchilarda texnologik va pedagogik bilimlarning birligini ta’minlaydi. *Faollik va interaktivlik tamoyili* – ta’lim oluvchinin passiv axborot qabul qiluvchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida jalb etuvchi metodlardan foydalanish zarur. Loyiha metodi, keys-stadi, veb-kvest va kollaborativ ta’lim texnologiyalari bunga xizmat qiladi. *Shaxsga yo‘naltirilganlik tamoyili* – har bir ta’lim oluvchining individual ehtiyojlari, qiziqishlari va tayyorgarlik darajasini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etish muhim hisoblanadi. *Amaliyotga yo‘naltirilganlik tamoyili* – raqamli vositalarni nazariy bilim bilan cheklanib qolmasdan, amaliy faoliyat orqali shakllantirilishi lozim. *Uzluksizlik tamoyili* – raqamli-pedagogik kompetentlikni rivojlantirish pedagogik ta’limning barcha bosqichlarida tizimli amalga oshirilishi lozim.

Oliy ta’lim jarayonida bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining raqamli-pedagogik kompetentligini rivojlantirish modeli — bo‘lajak mutaxassislarning raqamli texnologiyalar va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni ta’lim jarayoniga samarali tatbiq etish ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan tizimli jarayondir.

Modelning asosiy tarkibiy qismlarini quyidagicha ajratamiz:

Maqsadli blok	Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida raqamli ta’lim muhitida kasbiy faoliyatni bajarishga tayyorgarlik va kompetentlikni rivojlantirish.
Mazmuniy blok	Raqamli pedagogika, elektron ta’lim resurslari, masofaviy ta’lim texnologiyalari va boshlang‘ich ta’limni

	raqamlashtirishning nazariy-metodik asoslari.
Texnologik-faoliyat bloki	Interfaol o‘qitish usullari, raqamli vositalar (larning ilovalar, taqdimot va test muhitlari) bilan ishlash, kombinatorik va diagnostik yondashuvlarni qo‘llash.
Baholovchi-natijaviy blok	Talabalarning raqamli kompetentsiya darajasini aniqlash, olingan natijalarni tahlil qilish va kasbiy tayyorgarlik darajasini takomillashtirish

Shunday qilib, bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining raqamli-pedagogik kompetentligini rivojlantirish – bu alohida fan doirasidagi texnik ko‘nikmalarni shakllantirish emas, balki pedagogik tafakkurni raqamli transformatsiya sharoitiga mos ravishda qayta qurish jarayonidir. Mazkur yondashuv kelgusida raqamli ta’lim muhitida samarali faoliyat yurita oladigan, innovatsion fikrlaydigan va o‘quvchilarning raqamli kompetensiyasini tizimli ravishda rivojlantira oladigan pedagog kadrlarni tayyorlashga xizmat qiladi, deya aniq ayta olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

Ishmuhamedov R., Abdullayeva M. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. - Toshkent: Iste’dod, 2010. – 180 b.

Ro‘zimatov J.A. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o’qituvchilarining raqamli ta’lim texnologiyalaridan foydalanishning afzalligi. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences. International scientific-online conference. 72-78 b.

To‘rayeva D.I. Raqamli ta’lim sharoitida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining diagnostik kompetentligini rivojlantirish. ISSN 2992-9024 (online) 2026, Volume 4, ISSUE 5. 742-750 b.

Tolipov U. Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. - Toshkent: Fan, 2006. – 261 b.

Xusanova F.Z. Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining kasbiy-metodik kompetentligini rivojlantirish mazmuni va metodik xususiyatlari. “Ilm vaqti” ilmiy jurnali. Volume 4, ISSUE 8/1. 21-23 b.